

**Özel Eğitim Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Dersinin Öğretimine
İlişkin Görüşleri**

Special Education Teachers' Views on the Teaching of Social Studies
Course

Mihriban SÖNMEZ

Dr. Öğr. Üyesi, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi,
Eğitim Fakültesi, Özel Eğitim Bölümü ABD,
Assistant Professor, Tokat Gaziosmanpaşa,
Faculty of Education, Department of Special Education
mihriban.sonmez@gop.edu.tr
ORCID: 0000-0002-8456-9258

DOI: 10.56720/mevzu.1751105

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Date Received: 25 Temmuz / July 2025

Kabul Tarihi / Date Accepted: 6 Ekim / October 2025

Yayın Tarihi / Date Published: 31 Aralık / December 2025

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Özel Sayı / Special Issue

Atıf / Citation: Sönmez, Mihriban. “Özel Eğitim Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Dersinin Öğretimine İlişkin Görüşleri”. *Mevzu: Sosyal Bilimler Dergisi*, Ö3: Eğitimde Yeni Yaklaşımlar Özel Sayısı (Aralık 2025): 35-64.
<https://doi.org/10.56720/mevzu.1751105>

İntihal: Bu makale, ithenticate yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.
Plagiarism: This article has been scanned by ithenticate. No plagiarism detected.
web: <http://dergipark.gov.tr/mevzu> | <mailto:mevzusbd@gmail.com>

Copyright © CC BY-NC 4.0

Öz

Özel gereksinimli bireylerin bağımsız yaşayabilmesi için sosyal, kültürel, ekonomik beceriler ve coğrafya bilgisi edinmeleri gereklidir. Sosyal bilgiler dersi bu becerilere çerçeve sağlar. Özel eğitim öğretmenlerinin bu süreçle ilişkin bakış açıları ve ihtiyaçlarının belirlenmesi kritik öneme sahiptir. Bu çalışmanın amacı, özel eğitim öğretmenlerinin özel gereksinimli öğrencilere sosyal bilgiler öğretimine ilişkin görüşlerini belirlemektir. Araştırma verileri, nitel araştırma yöntemlerinden durum deseni kullanılarak, 2024-2025 eğitim-öğretim yılında Tokat ilinde bulunan özel eğitim okullarında, araştırmaya katılmayı kabul eden on özel eğitim öğretmeniyle, yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla toplanmış, elde edilen veriler içerik analizi ile analiz edilmiştir. Sosyal bilgiler dersinin öğretimi, amaç belirleme, belirlenen amaçlar, kullanılan yöntemler, materyaller, değerlendirme araçları, yaşanan sorunlar ve çözüm önerileri, paydaşlara öneriler olmak üzere sekiz tema altında incelenmiştir. Öğretmenlerin sosyal bilgiler dersinde öğrencilerin yaşadığı bölge ve sosyal kurallara ilişkin amaçlar belirledikleri, doğrudan anlatım yöntemi ve akıllı tahtayı kullandıkları, görsel materyallerden yararlandıkları, ölçüt bağımlı değerlendirme ve soru-cevap tekniğini kullandıkları, öğrencilerin edindikleri becerileri genelle-yememesine ilişkin sorunlar yaşadıkları bulgularına ulaşılmıştır. Özel eğitim öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde öğrencilerin ihtiyaçlarını dikkate alarak bireysel amaçlar belirledikleri, bu amaçların sunumunda görsel ve işitsel öğeleri kullanmanın yanı sıra özel eğitim ve genel eğitimde kullanılan yöntem ve değerlendirme araçlarını kullandıkları görülmektedir. Araştırma sonucunda sosyal bilgiler dersinin her birey için önemli olduğu, özel gereksinimli bireylere öğretiminde farklı yöntemler, materyaller ve değerlendirme araçlarının bir arada kullanılabileceği, genelleme sorunlarının giderilmesinde etkileşimli ders içeriklerinin çeşitlendirilebileceği sonucuna ulaşılmıştır. Etkililiği kanıtlanmış deneysel çalışmalara ve uyarlama kavramına ilişkin hizmet içi eğitimlerin verilmesi önerilebilir.

Anahtar Kelimeler: Özel eğitim, sosyal bilgiler dersi, sosyal bilgiler öğretimi, özel gereksinimli birey, görüşme.

Abstract

In order for individuals with special needs to live independently, they need to acquire social, cultural, and economic skills and knowledge of geography. Social studies course provides a framework for these skills. It is critical to determine the perspectives and needs of special education teachers regarding this process. The purpose of this study is to determine the views of special education teachers on teaching social studies to students with special needs. Using case design, one of the qualitative research methods, the data were collected through a semi-structured interview form with ten special education teachers who agreed to participate in the study at special education schools in Tokat in the 2024-2025 academic year, and the data obtained were analyzed by content analysis. The teaching of the social studies course was analyzed under eight themes: goal setting, determined goals, methods used, materials, assessment tools, problems experienced and solution suggestions, and suggestions to stakeholders. It was found that teachers set objectives related to the region and social rules where students live, use direct expression method and smart board, make use of visual materials, use criterion-dependent evaluation and question-answer technique, and have problems with students' inability to generalize the skills they have acquired. It is seen that special education teachers set individual goals in the social studies course by taking into account the needs of the students, using visual and auditory elements in the presentation of these goals, as well as the methods and assessment tools used in special education and general education. As a result of the study, it was concluded that the social studies course is important for every individual; different methods, materials, and assessment tools can be used together in teaching individuals with special needs, and interactive course content can be diversified to overcome generalization problems. In-service trainings on experimental studies with proven effectiveness and the concept of adaptation can be recommended.

Keywords: Special education, social studies class, social studies teaching, individual with special needs, interview.

Etik Beyan	* Bu araştırma için Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu tarafından onay verilmiştir (30.06.2025 tarihli toplantı, 10.58 karar numaralı, 585246 sayılı yazısı). * Bu makale, 13. Uluslararası Sosyal Bilgiler Eğitimi Sempozyumu'nda sözlü olarak sunulan ancak tam metni yayımlanmayan "Özel Eğitim Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Dersinin Öğretimine İlişkin Görüşleri." adlı tebliğin içeriği geliştirilerek ve kısmen değiştirilerek üretilmiş hâlidir.
-------------------	---

1. Giriş

Eğitim, bireylerin sosyal, duygusal ve akademik gelişimini destekleyen temel bir süreçtir. Bu süreçte öğrencilerin bireysel ihtiyaçlarını karşılayan yaklaşımların benimsenmesi hem eğitim sisteminin etkinliği hem de bireylerin yaşam becerileri kazanması açısından belirleyici rol oynar (Çelik, 2017). Toplumda aktif ve üretken bireyler yetiştirebilmek için iletişim, problem çözme, eleştirel düşünme ve sosyal sorumluluk gibi becerilerin kazandırılması kritik öneme sahiptir. Bu noktada sosyal bilgiler programı, öğrencilere yalnızca tarih-coğrafya-vatandaşlık bilgisi aktarmakla kalmaz, aynı zamanda toplumsal değerler, kültürel miras ve demokratik katılım gibi temel konuları içselleştirmelerine yardımcı olur (Sezgin vd., 2022). Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (MEB, 2018), birey ve toplum; kültür ve miras; insanlar, yerler ve çevreler; bilim, teknoloji ve toplum; üretim, dağıtım ve tüketim; etkin vatandaşlık; küresel bağlantılar temaları merkeze alınarak tasarlanmıştır. Bu ders, özel gereksinimli bireylerin toplumsal katılımını desteklemede de kritik bir rol oynar.

Özel gereksinimli birey, bireysel, gelişimsel, eğitsel vb. yeterlilikleri açısından akranlarından anlamlı düzeyde farklılıkları bulunan, özel eğitim ve destek eğitim hizmetlerine ihtiyacı bulunan bireylerdir ("ÖEHY", 2024). Özel gereksinimli bireyler tam zamanlı kaynaştırma/bütünleştirme, destek eğitim odası, özel eğitim sınıflarında akranlarıyla birlikte eğitim alabilmenin yanı sıra eğitimin niteliğini arttırmak için özel eğitim okul ve kurumlarında da eğitim öğretim süreçlerini sürdürebilmektedir. Özel eğitim okullarında zihin yetersizliği, otizm spektrum bozukluğu vb., yetersizliklerden farklı düzeylerde etkilenmiş öğrenciler bulunmaktadır. Yetersizlikten etkilenmiş öğrencilerin birbirinden farklı öğrenme stilleri ve ihtiyaçları bulunmaktadır. Özel gereksinimli bireylerin bağımsız yaşam becerileri kazanması, modern eğitim sistemlerinin en kritik hedeflerinden birini oluşturmaktadır. Öğrenciler için bireyselleştirilmiş eğitim

planları hazırlanarak, toplumsal yaşama katılımında ihtiyaç duyduğu beceriler doğrultusunda sosyal bilgiler dersi de yer almaktadır. Sosyal bilgiler eğitimi; coğrafi okuryazarlık, ekonomik farkındalık ve kültürel katılım gibi temel yaşam becerilerinin kazanılmasında vazgeçilmez bir rol üstlenir. Bu ders ile özel gereksinimli öğrencilerin; toplumun bir parçası olduklarını hissetmeleri, hak ve sorumluluklarının farkında olmaları, bağımsız yaşam becerisi kazanmaları için yaşadıkları bölgeyi tanımaları, edindikleri becerileri yalnızca teoride değil, topluma aktif katılımı pratiğe dökmeleri hedeflenmektedir (Karamuklu, 2023; Kurnaz, 2007). Ancak, özel eğitim alanında bu dersin pedagojik uygulamalarına ilişkin sistematik çalışmaların eksikliği hem öğretmenlerin hem de öğrencilerin karşılaştığı zorlukları derinleştirmektedir.

Özel gereksinimli bireylere sosyal bilgiler öğretimine ilişkin yapılan çalışmaların çoğunluğunda kaynaştırma/bütünleştirme uygulamalarına (Akay, 2019; İlk - Açıkalin, 2018; Karamuklu, 2023; Karamuklu - Kurnaz, 2022; Kot vd., 2015; Öztürk, 2020; Üstünol vd., 2022) odaklanıldığı görülmektedir. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin (İlk - Açıkalin, 2018), sınıf öğretmenlerinin (Kot vd., 2015) ve öğrencilerin (Görmez, 2016; Topçu - Katılmış, 2013) yer aldığı sosyal bilgiler dersine ilişkin çalışmalar bulunmaktadır. Çalışmaların özel gereksinimli öğrencilerin soyut kavramları anlamakta zorlanma, fiziki yapının ve ders materyallerinin yetersizliği, okul yönetimi, aile ve bireyselleştirilmiş eğitim programı (BEP) hazırlamada zorluklar vb. sorunlara odaklandığı söylenebilir (Öztürk, 2020; Sarılarhamamı - Demirkaya, 2021; Öztürk - Akdal, 2022). Sarılarhamamı - Demirkaya, (2021) özel gereksinimli bireylerin soyut kavramları anlamakta zorlandıkları, bireysel ve sosyal etkinliklerin artırılması gerektiği, görsel materyallerin kullanılması gerektiği ve öğrencilerin toplumsallaşmaları için dersin oldukça önemli olduğunu ifade etmektedirler. Sosyal bilgiler öğretiminin, sosyal yaşamda pratik yaparak, bilgi ve deneyim kazanarak, sosyal becerilerini geliştirmek için gerçek ortamda bağlama uygun materyallerle desteklenmesinin dersi sıkıcı olmaktan kurtarabileceği ifade edilmektedir (Rahayu vd., 2021; Saidah - Damariswara, 2024). İltir-Çimen, (2023) Tipik gelişim gösteren öğrencilerin de benzer konuları dile getirdiğine, dersin çoğu zaman anlaşılması zor bulunduğuna, farklı etkinlikler, uygulamalarla eğlenceli hale getirilmesine vurgu yapmaktadırlar. Dersi dinleme, not alma, çalışma kağıtları ve ezberleme yerine sosyal bilgileri öğrenmeye aktif katılmayı istedikleri okul gezilerine girmek,

işbirlikçi öğrenme gruplarıyla çalışmak, içerikle aktif olarak ilgilenmek istediklerini belirtmektedirler (Saidah - Damariswara, 2024; Shah, 2014). Bunun yanı sıra sosyal bilgiler dersinin iyileştirilmesi gereken dersler arasında yer aldığı (Güven, 2021), kaynaştırma öğrencilerinin pek çok kazanımı/beceriye edindikten sonra koruyamadığı (Topçu - Katılmış, 2013) ifade edilmektedir. Özel gereksinimli bireyler için sosyal bilgiler dersi planlanırken öğrencilerin ihtiyaçlarına ve ön koşul becerilerine dikkat edilmesi gerektiğini; öğretmenlerin ise bu süreçte rehberliğe ihtiyaç duydukları belirtilmektedir (Mariati vd., 2021; Rahayu vd., 2021).

21. yüzyılda öğretmenlerin rolü değişime ayak uydurma ve özü düzenleme olarak görülmektedir (Tutkun - Aksoyalp, 2010). Özel eğitim öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde öğretim sürecinde neler yaptığının ortaya konması, diğer öğretmenlerin süreci nasıl planlaması gerektiğine yönelik bir bakış açısı geliştirmesini, değişime ayak uydurabilmesini sağlayabilir. Ayrıca özel gereksinimli bireylerin sosyal bilgiler açısından hangi alanlarda desteklenmesi gerektiği konusuna ışık tutması bakımından da önemli görülmektedir. Mevcut araştırma, tam da bu boşluğu doldurmak amacıyla, özel eğitim öğretmenlerinin sosyal bilgiler öğretimine dair deneyimlerini, öğretim sürecinde neler yaptıklarını ve karşılaştıkları sorunları bütüncül bir bakış açısıyla ortaya koymayı hedeflemektedir. Bu sebeple araştırmanın amacı, özel eğitim öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinin öğretimine ilişkin görüş ve önerilerini belirlemektir. Bu amaç doğrultusunda şu sorulara cevap aranacaktır:

- a) Özel eğitim öğretmenlerinin sosyal bilgiler öğretimine ilişkin görüşleri nelerdir?
- b) Özel eğitim öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinin öğretiminde amaçları, yöntemi, araç-gereçleri, değerlendirme araçlarını belirlemelerine ilişkin görüşleri nelerdir?
- c) Özel eğitim öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersi öğretiminde karşılaştıkları sorunlar ve çözüm önerilerine ilişkin görüşleri nelerdir?
- d) Özel eğitim öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinin öğretiminde paydaşlara bulundukları önerilere ilişkin görüşleri nelerdir?

2. Yöntem

2.1. Araştırmanın deseni

Bu çalışma, nitel araştırma yaklaşımı çerçevesinde tasarlanmıştır. Araştırmanın temelini oluşturan gerçek yaşam olgularını bütüncül bir perspektifle incelemeye olanak tanıyan durum çalışması deseni ile ele alınmıştır (Yıldırım - Şimşek, 2018). Durum çalışması, gerçek ortamda neler olduğuna ilişkin veri toplama, analiz etme ve sonuçları ortaya koyma süreçlerinden oluşan, elde edilen verilerin derinlemesine betimlenmesini ve incelenmesini amaçlayan nitel araştırma desendir (Merriam, 2013). Çalışma özel eğitim öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersi öğretim sürecinde neler yaptıklarını derinlemesine inceleyek, keşfetmeye odaklanmıştır. Creswell, (2017) çalışmasında, uygun örneklem büyüklüğünün durum çalışmasında 4 ya da 5 durumla ilgili birden fazla kişi sayısının olması gerektiğini belirtmektedir. Araştırmada durumlar sosyal bilgiler dersi öğretim öncesi, öğretim ve öğretim sonrası süreçler çerçevesinde şekillendirilmiş, bu süreçlerde etkin rol oynadığı düşünülen sorunlar ve çözümlere ilişkin görüşlere de başvurularak süreç içerisindeki durumlar derinlemesine betimlenmiştir. Görüşmelerde veriler tekrar etmeye başladığında yeni bilgi üretilmediğinde, veriler doygunluğa ulaştığında görüşmelere son verilmiştir.

2.2. Katılımcılar

Araştırma nitel araştırma yöntemlerinden durum deseni kullanılarak, 2024-2025 eğitim öğretim yılında Tokat ilinde yürütülmüştür. Katılımcıların belirlenmesinde kolay ulaşılabilir örnekleme kullanılmıştır. Kolay ulaşılabilir örneklemenin seçilmesi araştırmaya hız ve pratiklik kazandırmaktır. Araştırma en az bir dönem öğrencilerin BEP'lerinde sosyal bilgiler dersine ilişkin amaç belirleyen, araştırmaya gönüllü olarak katılmayı kabul eden on özel eğitim öğretmeni ile yürütülmüştür. Görüşmeler yüz yüze yapılmış, araştırmanın amacı açıklanmış, yapılan görüşmelerin kaydedileceği, sadece araştırma için kullanılacağı, isimlerin gizli tutularak kod isimlerin verileceği belirtilmiştir. Özel eğitim öğretmenlerinin demografik bilgilerine Tablo 1'de yer verilmiştir.

Tablo 1. Araştırmaya Katılan Öğretmenlerinin Demografik Özellikleri

Demografik Özellikler	Kategoriler	n	%
Yaş	30-35 Yaş	2	20
	35-40 Yaş	3	30
	40+	5	50
Cinsiyet	Kadın	6	60
	Erkek	4	40
Görevdeki Yıl	1-10 yıl arası	1	10
	10-20 yıl arası	7	70
	20 yıl +	2	20
Çalıştığı Özel Gereksinimli Birey Grubu	Hafif-Orta Düzeyde Yetersizliği Olan Öğrenciler	5	50
	Hafif Düzeyde Yetersizliği Olan Öğrenciler	4	40
	Zihin Y.- Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Öğrenciler	1	10

Tablo-1 incelendiğinde araştırmaya katılan öğretmenlerin üçü 35-40, ikisi 30-35, beşi ise 40+ üstü yaş aralığında olup, altısı kadın, dördü erkektir. Öğretmenlerin biri 1-10, yedisi 10-20, ikisi 20+ yıldır görev yapmakta olup, beşi hafif-orta düzeyde, dördü hafif düzeyde, biri zihin yetersizliği-otizmlili öğrencilerle çalışmaktadır.

2.3. Veri toplama araçları

Araştırmanın amacı doğrultusunda nitel araştırmalarda sıklıkla kullanılan görüşme yöntemi kullanılarak veriler toplanmıştır. Derinlemesine veri sağlanması nedeniyle yarı yapılandırılmış görüşme tekniği tercih edilmiştir. İlgili literatür incelenerek, yarı yapılandırılmış görüşme soruları hazırlanmıştır. Görüşme soruları üç uzmana gönderilmiş, görüş ve önerileri doğrultusunda yeniden düzenlenmiştir. Özel gereksinimli öğrencilere sosyal bilgiler dersinin öğretimine ilişkin öğretmen görüşleri, öğretim sürecinde yer alan adımlar izlenerek hazırlanan “Öğretmen Görüş Formu” ve “Demografik Bilgi Formu” kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler yüz yüze, öğretmenlerin okullarında bulunan boş bir sınıfta yapılmıştır. Aşağıda görüşme sorularına yer verilmiştir.

1. Özel gereksinimli bireylerde sosyal bilgiler dersinin öğretimine ilişkin neler söyleyebilirsiniz?

a) Öğrencilere katkısına ilişkin neler söyleyebilirsiniz?

2. Sosyal bilgiler dersinin öğretiminde amaçları belirlerken neler yapıyorsunuz?

3. Sosyal bilgiler dersinin öğretiminde hangi yöntemleri kullanıyorsunuz?

4. Sosyal bilgiler dersinin öğretiminde hangi araç gereçleri kullanıyorsunuz?

5. Sosyal bilgiler dersinin öğretiminde hangi değerlendirme araçlarından yararlanıyorsunuz?

6. Sosyal bilgiler öğretiminde yaşadığınız sorunlar nelerdir? Yaşadığınız sorunların çözümüne ilişkin neler söyleyebilirsiniz?

7. Sosyal bilgiler öğretimine ilişkin paydaşlara ne gibi önerilerde bulunursunuz?

2.4. Verilerin toplanması ve analizi

Araştırmanın verileri Tokat il merkezinde bulunan özel eğitim okullarından görev yapan, araştırmaya katılmayı kabul eden özel eğitim öğretmenlerinden toplanmıştır. Katılımcılara araştırmanın adı, amacı açıklanmış, katılımın gönüllülük esasına dayandığı, araştırmada görüşme tekniğinin kullanılacağı, görüşmelerin yüz yüze gerçekleştirileceği, telefon ile ses kaydının alınacağı, verilerin gizli tutulacağı ve sadece araştırmacı tarafından değerlendirileceği ve çalışma tamamlandıktan sonra imha edileceği açıklanmıştır. Katılımcıların her birine “Ö1” kod isim verilerek, katılım sağlayan öğretmenlere önce demografik bilgi formunda yer alan sorular, ardından öğretmen görüşme formunda yer alan sorular yöneltilmiştir. Öğretmenler tarafında tüm sorular cevaplanmış, yeterli cevap alınamayan durumlarda “Bu noktayı biraz daha açar mısınız?” şeklinde ek sorular yöneltilmiştir. Görüşmeler hafta içi günlerde, katılımcıların uygun oldukları vakitlerde boş bir sınıfta gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler 30.06.2025 ile 14.07.2025 tarihleri arasında yapılmıştır. Görüşmelerin en kısısı 8 dakika 17 saniye en uzununu ise 14 dakika 07 saniye sürmüştür. Toplam görüşme

süreti 101 dakika 15 saniye, bir katılımcı ile ortalama görüşme süresi ise 10 dakika 1 saniyedir. Yöneltilen her soruya yanıt alınmıştır.

Görüşmeler tamamlandıktan sonra ses kayıtlarının yazıya dökümü işlemine geçilmiştir. Ses kayıtlarının yazıya aktarımı sırasında ses kaydındaki bütün konuşulanlar hiçbir düzeltme yapılmadan olduğu gibi araştırmacı tarafından yazıya aktarılmıştır. Ses kayıt dökümleri toplam 72 sayfadır. Öğretmenlere Ö1, Ö2,...Ö10 şeklinde kod isim verilmiştir. Araştırmada kullanılan görüşme soruları manuel olarak içerik analizi tekniği ile analiz edilmiştir. İçerik analizi araştırma verileri içinde yer alan önemli kavramların belirlenmesi ve yorumlanmasına yönelik olarak gerçekleştirilir. Araştırmanın amacı ve soruları ışığında araştırmacı tüm verileri kodlayarak, kodlama çerçevesi oluşturmuştur. Tüm veriler ve kodlama çerçevesi ikinci uzman tarafından kodlanmıştır. Araştırmacı ve uzmanın kodlamaları karşılaştırılmış kodlayıcılar arası güvenilirlik hesaplınmıştır. Böyle bir uygulamanın yapılmasının nedeni güvenilirlik hesaplasından önce, yanlış kodlamalar ve yorumlamanın önüne geçmektir. Değerlendirmeye başlamadan önce, hemen fark edilen kod yanlış yorumlamalarını açıklığa kavuşturmadır (O'Connor - Joffe, 2020). Veriler tablolar halinde kodların söylenme sıklıkları frekans değeri olarak sunulmuş, doğrudan alıntılarla desteklenmiştir.

2.5. Geçerlilik ve Güvenirlik

Nitel araştırmalarda geçerlilik araştırma problemi ile sonuçların doğruluğunun tarafsız şekilde çözümlenmesidir (Baltacı, 2019). Araştırma sürecinde problem durumunun belirlenmesi, veri toplama araçlarının geliştirilmesi, verilerin toplanması ve analiz edilmesi süreçleri tutarlı ve ayrıntılı bir şekilde açıklanmıştır. Elde edilen sonuçlar benzer gruplara aktarılabilir, genellenebilir düzeyde bilgilendiricidir. Aynı zamanda olay ve olgular alıntılarla desteklenerek betimlenmiştir.

Araştırmanın güvenilirliğini arttırmak için iki farklı inandırıcılık çalışması yürütülmüştür. Bunlardan ilki görüşmelerin deşifre edilmesi sırasında, ikincisi de kod, kategori ve temaların oluşturulması sırasında gerçekleştirilmiştir. İlk güvenilirlik çalışmasında görüşmelerin üç tanesi (%30'u) rastgele seçilerek doktora derecesine sahip, özel eğitim alanında görev yapan bir uzman tarafından dinlenerek kontrol edilmiştir. Uzman dökümlerin %100 doğru olduğunu ifade

etmiştir. İkinci güvenilirlik çalışması verilerin analizi sırasında gerçekleştirilmiştir. Araştırmacının oluşturduğu kodlama çerçevesinde, araştırmacı ve uzmanın kod, kategori ve temaları karşılaştırılmıştır. Güvenirlik hesaplamasında, [Görüş birliği / (Görüş birliği + Görüş ayrılığı)] x 100 formülü (Miles - Huberman, 1994) kullanılmış, ortalama güvenirliliğin %98 olduğu bulunmuştur. Ayrıca araştırmacının etik ilkelere uygun bir şekilde gerçekleştirildiğine dair Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu tarafından 12.06.2025 tarih, 10.58 karar no ve 585246 sayılı yazısı ile etik açıdan uygun olduğuna karar verilmiştir.

3. Bulgular

Özel eğitim öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinin öğretimine ilişkin görüşlerinden elde edilen bulgulara bu bölümde yer verilmiştir. Gizlilik esasına dayanarak öğretmenler “Ö1, Ö2, Ö3, Ö4” şeklinde kodlanarak sunulmuştur.

3.1 Sosyal Bilgiler Dersinin Öğretimine İlişkin Görüşleri

Özel eğitim öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinin öğretimine ilişkin görüşlerinden elde edilen verilere Tablo-2’de yer verilmiştir.

Tablo 2. Sosyal bilgiler dersinin öğretimine ilişkin görüşleri

Sosyal bilgiler dersi öğretimine İlişkin Görüşleri		f
Faydalı/Olmalı	İşlevsel konular	4
	Bağımsız yaşama hazırlık	4
	İçerik çeşitlendirilmeli	2

Tablo 2. incelendiğinde özel eğitim öğretmenleri sosyal bilgiler öğretimiyle ilgili işlevsel konular (f:4), bağımsız yaşama hazırlık (f:4) ve içerik çeşitlendirilmeli (f:2) ifadelerini kullanmışlardır. Öğretmenlerin görüşlerine ilişkin ifadelerinden bazı örnekler aşağıda yer almaktadır.

Ö3: Sosyal hayatta işlerine yarayacak pek çok konu ve kavramı içermesi bakımından faydalı bir ders olduğunu düşünüyorum.

Ö5: Faydalı bir ders olduğunu düşünüyorum. Çocuklarımız için oldukça işlevsel.

Ö6: Bizim öğrencilerimizin pek çok beceriyi, kavramı öğrenmeye ihtiyacı var. Bunlar arasında tabi sosyal hayatta kullanabilecekleri, sosyal bilgiler dersi içerisinde

yer alan, onlara fayda sağlayacak pek çok konu var. Bağımsız bir hayat sürmeleri için bu kavramları bilmeleri gerekli.

Ö7: Dersin özellikle olması gerektiğini, öğrenciler için faydalı işlevsel olduğunu söyleyebilirim.

Ö1: Sosyal bilgiler dersi kesinlikle olmalı. Öğrencileri bağımsız yaşama hazırlamak için.

Ö2: Okulumuzdaki öğrencilerin pek çoğu için ihtiyaç duyduğu konuları içeren oldukça işlevsel bir ders aslına bakarsanız. Herkes için. O yüzden kesinlikle olmalı.

Ö10: Kesinlikle müfredatta sosyal bilgiler dersinin olması gerektiğini düşünüyorum fakat bazı noktalarda içerikler yetersiz kalıyor. İçerik tekrar gözden geçirilmeli. Her açıdan çeşitlendirilmeli.

3.2 Sosyal bilgiler dersinde amaçları belirlerken nelere dikkat ettiklerine ilişkin görüşleri

Özel eğitim öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinin öğretiminde amaçları belirlerken yaptıklarına ilişkin görüşlerinden elde edilen verilere Tablo-3'te yer verilmiştir.

Tablo 3. Sosyal bilgiler dersinde amaç belirlerken nelere dikkat ettiklerine ilişkin görüşleri

Amaçları Belirlerken Nelere Dikkat Ettikleri	f
Öğrencinin ihtiyaçlarına göre	3
Öğrenciyi bağımsızlaştıracak	3
Bireysel farklılıkları dikkate alarak	2
Basitten karmaşığa	2

Tablo 3. incelendiğinde özel eğitim öğretmenleri sosyal bilgiler dersinde amaçları belirlerken öğrencinin ihtiyaçlarına göre (f:3), öğrenciyi bağımsızlaştıracak (f:3), bireysel farklılıkları dikkate alarak (f:2), basitten karmaşığa (f:2) olmasına dikkat ettiklerini belirtmişlerdir. Öğretmenlerin sosyal bilgiler dersinde amaçları belirlerken nelere dikkat ettiklerine ilişkin alıntı örneklerine aşağıda yer verilmiştir.

Ö8: Öğrencilerin ihtiyaçlarına göre zaten aldığımız kaba değerlendirme formunda çocukların neleri yapabildiğini ve neler yapamadıklarını tespit ediyoruz. Yapamadıkları noktadan başlayarak, ihtiyaç duyduğu konuların öğretimine geçiyoruz.

Ö10: Amaçları belirlerken her öğrenci için gelişimsel özelliklerine ihtiyaçlarına uygun amaçlar belirliyoruz bunun için bir ön değerlendirme yapıyoruz bu değerlendirmeyi yaparken çocukların neyi bilip neyi bilmediğini değerlendiriyoruz daha sonra ihtiyaçları doğrultusunda amaçlarımızı belirleyip öğretim aşamasına geçiyoruz.

Ö5: Sosyal bilgilerin dediğim gibi amaçları belirlerken çocuğun bireysel özelliklerini ve ihtiyaçlarını göz önünde tutarak aldığımız hedefler doğrultusunda belirliyoruz. Bunlara dikkat ediyoruz.

Ö3: Çocuğun tabi bağımsızlaşmasını sağlayacağız. Sosyal ortamlara girmesini sağlayacağız. Buradan hareketle sosyal bilgiler dersindeki amaçlarımızı seçiyoruz.

Ö2: Amaçları belirlerken pek çok şey yapıyoruz ama esas dikkat ettiğimiz nokta öğrenciyi bağımsızlaştırmaya hizmet edip etmemesi.

Ö1: Özel eğitimde her öğrencimizin zaten bireysel farklılıkları var. Bireysel farklılıklarını göz önüne alarak amaçlarımızı belirliyoruz. Çünkü her çocuk birbirinden farklı. Hepsinin özellikleri ve ihtiyaçları farklı.

Ö7: Öncelikle kabaca değerlendirip basitten zora doğru bir sıra izliyorum.

3.3 Sosyal bilgiler dersinde belirledikleri amaçlara ilişkin görüşleri

Özel eğitim öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinin öğretiminde öğrencileri için belirledikleri amaçlara ilişkin görüşlerinden elde edilen verilere Tablo-4'te yer verilmiştir.

Tablo 4. Sosyal bilgiler dersinde belirledikleri amaçlara ilişkin görüşleri

Belirledikleri Amaçlar	f
Toplumsal uyum becerileri	Sosyal kurallar
	Kendini tanıtmak
	Ailesini tanıtmak
	Öz bakım
Coğrafya bilgisi	Yaşadığı bölge/ çevre
	Türkiye/Dünya
	Ülkemizin ismi

	Ülkemizin başkenti	1
	Okul/Mahalle/Sokak	1
	İşaret ve levhaların anlamı	1
	Mevsimler	1
	İklim	1
	Yer-yön	1
Tarih bilgisi	Yönetim birimleri (Vali, muhtar, başba- kan)	2
	Belirli gün ve haftalar	1
	Atatürk	1
	Bayrak	1
	Milli değerler	1
	Kültürel miras	1

Tablo 4. incelendiğinde öğretmenlerin belirledikleri amaçlar arasında toplumsal uyum becerileri; sosyal kurallar (f:5), kendini tanıtmak (f:3), ailesini tanıtmak (f:3), öz bakım (f:1) coğrafya bilgisi; yaşadığı bölge/çevre (f:6), Türkiye/Dünya (f:2), ülkemizin ismi (f:1), ülkemizin başkenti (f:1), okul/mahalle/sokak (f:1), işaret ve levhaların anlamı (f:1), yer-yön (f:1), mevsimler (f:1), iklim (f:1) ve tarih bilgisi; yönetim birimleri (f:2), milli değerler (f:1), kültürel miras (f:1), belirli gün ve haftalar (f:1), Atatürk (f:1), bayrak (f:1) yer aldığı görülmektedir. Öğretmenlerin çalıştıkları amaçlara ilişkin ifadelerinden bazı örnekler aşağıda yer almaktadır.

Ö7: Mümkün olduğunca kendi çevresi sosyal yaşantısı içerisindeki konuları seçmeye çalışıyoruz. Yaşadığı bölgeyi bilmesi, coğrafyayı tanıması önemli.

Ö8: Seçtiğimiz amaçlara örnek verecek olursak bulunduğu yaşadığı ortamı, bölgeyi, coğrafyayı tanımak çocuklar için önemli. Günlük hayatta karşılaşacakları alışveriş yaparken, otobüse binerken hangi sosyal kurallara uyması gerekiyor. Çocukların hayatlarında yaşamlarına devam ettirmek için bu gibi sosyal kuralları öğretiyoruz.

Ö9: her öğrencide ihtiyaç duyduğu becerileri çalışıyoruz. Bunlar arasında işte kendini tanıtmak ailesini tanıtmak çevresini bilme, yaşadığı şehri bölgeyi tanıma, coğrafyasını bilmesinin çocukları için önemli olduğunu düşünüyorum. Onları bağımsız bir şekilde hayatlarına devam edebilmesi için bu becerilerin, kavramların kesinlikle öğretilmesi gerekiyor. Tabii buraya yer yön bulma kavramını, bir yerden bir yere bağımsız

olarak gidecekleri zaman o yerin özelliklerini koşullarını bilmesini, iklimini bilmesini de ekleyebiliriz.

Ö1: Ülkemizin ismi, başkentimiz bu şekilde gidiyorum. Bölgelerimizi yaşadığı şehri, bölgeyi yani bu konuda kesinlikle öğrencilerin bireysel farklılığını göz önüne alıyoruz. Tabi sosyal kurallarda işin içine giriyor. Nerde, Nasıl, Ne yapılır, yapılmaz. Bunlara da mutlaka değiniyoruz.

Ö3: Kendi açımdan yani sosyal hayatta işine yarayacak mı? Önceliğim bu aslında. Sosyal kabulünü artıracak sosyal kurallar neler? Bunları bilmesi.

Ö4: Zaten öz bakım dediğimiz tek başına yemek yiyebilme, üstüne diyebilme, kendini koruyabilme, elini yüzünü yıkama becerilerin bilmesi gerekiyor... Sonraki süreçte işte Türkiye'yi Dünyayı tanıtıyoruz. Yönetim birimleri Vali, muhtar, belediye başkanı kimdir, ne iş yaparlar? ...Yine bir yerden bir yere gidecek diyelim. İşaretler levhalar Durak işareti, Hastane, Karakol, Eczane, Polis kavramlarını çalışıyoruz.

Ö2: ilk önce çocuğun kendini bir tanıtmayı, ismi nedir? Hani nerede yaşıyor? Evini, okulu bilmesinden başlıyorum... bulunduğu ortamın kurallarını, okulun kurallarını...Çocuğa zaman içerisinde yaşadığı çevreyi, okulu, mahalleyi, muhtarı, valiyi, ondan sonra Türkiye, dünya gibi genişleterek amaçlarımızı belirliyoruz.

Ö6: Zaten en basitinden işte Atatürk'ü tanımak, bayrağı tanımak, belirli gün ve hastaları tanımak, milli değerleri, kültürel miraslar aktarmak adına bu kazanımlarla başlıyoruz.

3.4 Sosyal bilgiler dersinde kullandıkları yöntemlere ilişkin görüşleri

Özel eğitim öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinin öğretiminde kullandıkları yöntemle ilişkin görüşlerinden elde edilen verilere Tablo-5'te yer verilmiştir.

Tablo 5. Sosyal bilgiler dersinde kullandıkları yöntemlere ilişkin görüşleri

Kullandıkları yöntemlere ilişkin görüşleri		f
Yöntemler	Doğrudan anlatım	8
	Teknoloji destekli öğretim (Akıllı tahta)	7
	Model olma	5
	Yaparak yaşayarak öğrenme	3
	Açık anlatım	2

Doğrudan öğretim yöntemi	2
Dramatizasyon	2
Akran öğretimi	1
Grup öğretimi	1
Basamaklandırılmış öğretim	1

Tablo 5. incelendiğinde özel eğitim öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinin öğretiminde doğrudan anlatım (f:8), teknoloji destekli öğretim (akıllı tahta) (f:7), model olma (f:5), yaparak yaşayarak öğrenme (f:3), açık anlatım (f:2), doğrudan öğretim yöntemi (f:2), dramatizasyon (f:2), akran öğretimi (f:1), grup öğretimi (f:1), basamaklandırılmış öğretim (f:1) pek çok öğretim yöntem-tekniklerini kullandıkları görülmektedir. Öğretmenlerin sosyal bilgiler dersinde kullandıkları yöntemlere ilişkin ifadelerinden bazı örneklerle aşağıda yer verilmiştir.

Ö1: *En çok doğrudan anlatım, teknoloji destekli öğretimi kullanıyoruz...Bazen akran öğretimi, grupta öğretim yöntemlerini de kullanıyoruz.*

Ö2: *Yöntem olarak elimizden geldiğince görsellere ağırlık vererek, uygulamaya ağırlık vererek doğrudan anlatıyoruz... Akıllı tahtadan çok destek alıyoruz.*

Ö5: *Model olarak, doğrudan öğretimle, dokunarak, yaparak yaşayarak öğretme yolunu ben tercih ediyorum. Elimizden geldiği kadar imkanlar el verdiği kadar ama akıl tahtanın rolü bu anlamda oldukça büyük.*

Ö6: *Doğrudan anlatım, yaparak yaşayarak öğrenmeyi daha çok kullanılması daha kalıcı oluyor. Buna destek olarak da işte görsel, sözel desteklerle model oluyoruz... yaparak yaşayarak öğretimle, birazcık daha drama, canlandırma tekniğini kullanınca öğrenciler için daha kalıcı oluyor.*

Ö8: *Doğrudan anlatım ve akıllı tahtayı çok kullanıyorum.*

Ö10: *Doğrudan öğretim yöntemi model olma ya da uyaran ve tepki bağına güçlendirmeye yönelik yöntemleri günlük rutinlerinde etkinliklerinde sıklıkla kullanıyoruz. Bunun yanı sıra genel eğitimde kullanılan doğrudan anlatım soru cevap gibi yöntemleri de kullanıyoruz*

Ö7: *Kullandığım yöntemler arasında model olmak gibi. Yine özel eğitimdeki diğer yöntemler de var. Bilgi düzeyinde edinmesi gereken şeyler için açık anlatım, basamaklandırılmış öğretim yöntemleri gibi.*

3.5 Sosyal bilgiler dersinde kullandıkları materyallere ilişkin görüşleri

Özel eğitim öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde kullandıkları materyallere ilişkin görüşlerinden elde edilen verilere Tablo-6' da yer verilmiştir.

Tablo 6. Sosyal bilgiler dersinde kullandıkları materyallere ilişkin görüşleri

Kullandıkları materyaller	f
Görsel/Resim/Video	6
Haritalar	4
Somut nesneler	3
Şematik düzenleyiciler	2
Kitaplar	2
Çalışma kağıtları	1
Kavram haritaları	1

Tablo 6. incelendiğinde özel eğitim öğretmenleri sosyal bilgiler dersinin öğretiminde materyal olarak görsel/resim/video (f:6), haritalar (f:4), somut nesneler (f:3), şematik düzenleyiciler (f:2), kitaplar (f:2), çalışma kağıtları (f:1), kavram haritalarından (f:1) yararlandıklarını ifade etmişlerdir. Öğretmenlerin kullandıkları materyallere ilişkin görüşlerine bazı örnekler aşağıda yer almaktadır.

Ö2: Materyal olarak yani dediğim gibi daha çok görsel, harita, resim, video

Ö5: Tahtadan görseller açıyoruz. Somut nesneler işte gerçek hayatta kullandığı, kullanacağı... Haritalar.

Ö6: Görseller olsun, haritalar, kitaplar...

Ö4: Görseller kullanarak çalışma kağıtları hazırlıyoruz. Bazen de tahtadan video açıyoruz.

Ö3: Milli eğitimin vermiş olduğu kitaplar diyeyim. Özel eğitim öğrencileri için uyarlanmış etkinlik kitaplarımız var onları kullanıyoruz. Haritaları kullanıyoruz.

Ö9: Basılı görseller, tahtadan videolar, bazı durumlarda gerçek, somut nesneler kullanabiliyoruz.

Ö10: Mümkün olduğunca çocukların anlayabileceği görsellerden, işitsel uyaranlardan yararlanarak, resimlerden... bazen bu kavram haritası olabilir. Bazen de şematik düzenleyiciler olabilir. Bunlardan yararlanarak öğretimimizi ve araç gereçlerimizi kendimiz hazırlıyoruz.

3.6 Sosyal bilgiler dersinde kullandıkları değerlendirme araçlarına ilişkin görüşleri

Özel eğitim öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde hangi değerlendirme araçlarından yararlandıklarına ilişkin görüşlerinden elde edilen verilere Tablo 7'de yer verilmiştir.

Tablo 7. Sosyal bilgiler dersinde kullandıkları değerlendirme araçlarına ilişkin görüşleri

Kullandıkları değerlendirme araçları		f
Değerlendirme araçları	Ölçüt bağımlı değerlendirme	4
	Soru-cevap	4
	Performans değerlendirme	3
	Kısa cevaplı sorular	3
	Beceri/konu analizi	2
	Günlük değerlendirme	1
	Kaba değerlendirme	1

Tablo 7. incelendiğinde özel eğitim öğretmenlerinin sosyal bilgiler öğretimin değerlendirilmesinde ölçüt bağımlı değerlendirme (f:4), soru-cevap (f:4), performans değerlendirme (f:3), kısa cevaplı sorular (f:3), beceri/konu analizi (f:2), günlük değerlendirme (f:1), kaba değerlendirme (f:1) araçlarından yararlandıkları görülmektedir. Öğretmenlerin kullandıkları değerlendirme araçlarına ilişkin ifadelerinden bazı örnekler aşağıda yer almaktadır.

Ö1: Performans değerlendirmesi yapıyoruz. Çünkü çocuklarda yazılı ya da bir sözlü sınav yapmak her zaman uygun olmuyor bizim için. O yüzden performanslarına göre değerlendiriyoruz. Mesela bir ölçüt koyuyoruz. Bu ölçütte 4 denemenin kaçında başarılı oluyorlar. Ya da kavram öğretiyorsak yüzde %80 başarı, beceride 10 denemeden %100 başarılı olacak şekilde öğretime devam ediyoruz. Yani koyduğumuz ölçüte göre değerlendirme yapıyoruz. Ben genelde 4 denemenin üçü şeklinde bir ölçü koyuyorum.

Ö8: Öğrencilerin ihtiyaçlarına göre zaten aldığımız kaba değerlendirme formunda çocukların neleri yapabildiğini ve neleri yapamadıklarını tespit ediyoruz. Performans değerlendirme yapıyorum. Ölçüt bağımlı ölçü aracım oluyor.

Ö10: Değerlendirmede hem günlük değerlendirme hem de müfredatı değerlendirme hem de öğrenciyi değerlendirme amacıyla öğretim öncesinde, sırasında ve sonrasında mümkün olduğunca değerlendirme araçlarımızı kullanarak öğrenciyi değerlendiriyoruz. Genellikle sosyal bilgiler dersinde kavramları işlediğimiz için dönemin başında bir ölçüt belirliyoruz. Ölçüt bağımlı ölçü araçları, beceri öğretiyorsak beceri analiz kullanıyoruz. Ölçütümüz genellikle beşte dört ya da %80 olabiliyor bu ölçütü karşılaştıkça kavramlarının öğretimine devam ediyoruz.

Ö3: Konunun böyle sonunda değerlendirme kısa cevaplı soruları oluyor ya hani onlar üzerinden gidiyorum.

Ö5: Öğretim esnasında, sonunda soru cevap şeklinde değerlendirme yapıyorum.

Ö7: Kendim genelde ünite analizi yaptığım için değerlendirme araçlarını kullandığım diğer materyalleri de baz alarak seçip kendi değerlendirme araçlarımı geliştiriyorum.

Ö9: Genelde konu anlatımından sonra soru cevap tekniğini uygulamayarak değerlendiriyorum.

3.7 Sosyal bilgiler dersinde yaşadıkları sorunlar ve çözüm önerilerine ilişkin görüşleri

Özel eğitim öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde yaşadıkları sorunlar ve çözüm önerilerine ilişkin görüşlerinden elde edilen verilere Tablo-8’de yer verilmiştir.

Tablo 8. Sosyal bilgiler dersinde yaşadıkları sorunlar ve çözüm önerilerine ilişkin görüşleri

Yaşadıkları sorunlar ve çözüm önerileri		f
Yaşadıkları sorunlar	Genelleme	5
	Soyut kavramların öğretimi	3
	Fiziki şartlar	2
	Kitaptaki görsellerin yetersizliği	1

	Toplumdaki önyargılar ve aşırı müdahaleci tutumlar	1
	Öğrenme sorunları	1
	Aile destekli genelleme çalışmaları	4
Üretilen çözümler	Sık sık tekrar	3
	Ek kaynak/materyal oluşturma	3

Tablo 8. incelendiğinde özel eğitim öğretmenlerinin sosyal bilgiler öğretimin karşılattığı sorunlar arasında genelleme (f:5), soyut kavramların öğretimi (f:3), fiziki şartlar (f:2), kitaptaki görsellerin yetersizliği (f:1), toplumdaki önyargılar ve aşırı müdahaleci tutumlar (f:1), öğrenme sorunları (f:1), yer aldığı görülmektedir. Öğretmenler bu sorunların çözümüne ilişkin ise aile destekli genelleme çalışmaları (f:4), sık sık tekrar (f:3), ek kaynak/materyal oluşturdıklarını (f:3) ifade etmişlerdir. Öğretmenlerin yaşadıkları sorunlar ve ürettikleri çözüm önerilerine ilişkin görüşlerinden bazı örneklerle aşağıda yer verilmiştir.

Ö9: Edindikleri bilgileri farklı ortamlarda genelde edebilmesi de bizim için önemli ailelerden bu konuda yardım istiyoruz fakat her zaman onların koşulları da bu duruma uygun olmayabiliyor. Bu noktada genellenebilirlik noktasında sorunlar yaşıyoruz bunun çözümüne ilişkin de ya farklı öğretmen arkadaşlarımızdan farklı yerlerde okulun farklı bölümlerinde işlediğimiz konuya ilişkin genellemeler yapmaya çalışıyoruz bazen geziler de düzenlenebiliyor etkinlikler de düzenlenebiliyor ama bunlar da bir fırsat bulup değerlendirmek genelleme verilerimizi almak maalesef mümkün olmuyor. Kendi içimizde ailelerden destek alarak genelleme çalışması yapmaya çalışıyoruz.

Ö6: Evet, en çok yakındığımız sorun öğrettiğimizi yaptırmak istediğimiz ortamlar bulamıyoruz... Yani bizim şu an okulumuz maalesef şehirden uzak olduğu için çocuklarla çok fazla etkileşim halinde olup işte dışarıya çıkarıp sosyalleştirme imkanımız olmuyor. Edindikleri becerileri farklı ortamlara aktarıp, genelleleyebiliyorlar mı?

Ö3: Nerede zorlanıyor? Soyut kavramlarını evet onlarda mesela zorlanıyoruz... sık sık tekrar yaptırıyoruz.

Ö4: Yani müze kavramı biraz soyut geldi diyelim. Aslında müze kavramı içinde pek çok somut kavramda barındırıyor. Okulu konumundan dolayı çıkıp bir müze gezisi yapamıyoruz. Bir okul taşıtı olması gerektiğini düşünüyorum. Ailelerden bu konuda bize destek olmaya çalışıyor.

Ö7: Sosyal alanımızın maalesefki fiziki koşullarımız nedeniyle kısıtlı olması bizim için son iki yıldır biz dezavantaj. Aileleri bilgilendiriyoruz çalıştığımız konuları anlatıyoruz.

Ö2: görselleri çok yetersiz kitapların görselleri çok yetersiz. Mesela bir kimlik kartını koyarken ya da bir mahalleyi anlatırken şey yaparken özel eğitim çocuğuna göre gibi değil de çok karışık bir resim verilmiş. Kendimiz görseller hazırlayarak sık sık tekrar ediyoruz.

Ö8: becerileri üretirken maalesef toplumsal alanda sıkıntı yaşıyoruz... Maalesef toplumumuzda işte hemen müdahale etme söz konusu oluyor. Bu tarz şeylerde sıkıntı yaşıyoruz. Yani sosyal çevremizde çocukların hemen sorunlarını çözmeye çalışıyorlar. Aslında tam tersi her zaman böyle insanlarla karşılaşmayacağı için çocukların aşırı desteklenmemesi gerektiğini düşünüyorum ben. O yapamaz bakış açısının değişmesi gerekiyor. Yapabilirler, Yapabiliyorlar, Öğrenebiliyorlar, Bağımsız hayatlarını devam ettirebiliyorlar.

Ö1: Öğrencilerimizde genelde öğrenme güçlükleri olduğu için bazen bir dönem boyunca aynı, benzer kavramları çalıştığımız oluyor. Farklı kaynaklarla, materyallerle çalışıyoruz. Bu da bazen bizleri yoruyor.

3.8 Sosyal bilgiler dersinde paydaşlara önerilerine ilişkin görüşleri

Özel eğitim öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersine ilişkin paydaşlara önerilerine ilişkin görüşlerinden elde edilen verilere Tablo-9'da yer verilmiştir.

Tablo 9. Paydaşlara olan önerilerine ilişkin görüşleri

Öneriler	f
Eğitim-Öğretim	Yerel yönetimle okul dışı etkinlik protokolleri
	Tarihi mekanlarda etkileşimli ders içeriği
	Müfredat geliştirme çalışmaları
Farkındalık	Toplumsal bilinçlendirme çalışmaları

Tablo 9. incelendiğinde öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersine ilişkin paydaşlara önerileri arasında yerel yönetimle okul dışı etkinlik protokolleri (f:5), tarihi mekanlarda etkileşimli ders içeriği (f:3), müfredat geliştirme çalışmaları (f:3), toplumsal bilinçlendirme çalışmalarının (f:1) yapılmasının gerektiği görülmektedir. Öğretmenlerin paydaşlara önerilerine bazı örnekler aşağıda yer almaktadır.

Ö1: Okul dışı aktivitelerin bu ders için artırılması gerektiğini düşünüyorum... Okul gezilerinin arttırması gerekiyor. Yani farklı kurumlarla daha çok iletişim halinde olunabilir. Ortak bir program çıkartılabilir. Yerel yönetimlerle okul dışı etkinlikler için bir şeyler yapılabilir.

Ö10: Farklı kurumlardan sosyal anlamda etkinlikler yapılması elbette çocukları geliştirmeye yönelik çalışmalar yani onların becerilerini geliştirmeye yönelik çalışmalar. Fakat tarihi mekanlara gitmek, çocuklarla etkileşimli bir ders işlemek de önemli.

Ö2: Mesela çocuğu bir müzeye biz götürüyoruz... kendi çabamızla oluyor çoğu zaman ama böyle bir profesyonelleşmek, okul dışı etkinlikler için protokoller yapmak olabilir. Afet eğitimi için ya da polisler gösteriler için elbette geliyorlar. Ama bizim çocuklarımızın toplumsal kabulü için onların gelmesi değil bizlerin gitmesi gerektiğini düşünüyorum. Çocuklarımızın topluma, toplumun çocuklarımıza bakış açısı böyle böyle değişecek.

Ö7: Müfredatın çocuklara uygun çeşitlendirilmesi gerektiğini düşünüyorum. Görsel anlamda, konular anlamında.

Ö4: Önceki kitapları inceleme fırsatı bulmuştuk. Gerçekten o dönemin kitapları da ağırdı. Şimdi biraz hafifletilmeye çalışılmış ama yine de her çocuk için yeterli değil. Müfredatın yeniden düzenlenmesinin faydalı olacağını düşünüyorum.

Ö6: Bu anlamda işte belediyelerle görüşürüz. Servis verilebilirse okul dışı etkinlikler için. Bir de tabi insanların bakış açıları var. Biz işin içinde olduğumuz için farkındayız fakat toplumsal alanlarda gözler hep bu çocukların üzerinde oluyor. Bazen iyi bazen kötü. Toplum olarak da bilinçlenmeliyiz.

4. Tartışma ve Sonuç

Bu araştırmada özel eğitim öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinin öğretime ilişkin görüşleri incelenmiştir. Özel eğitim öğretmenleri sosyal bilgiler dersinin özel gereksinimli bireyler için faydalı olduğunu ve kesinlikle olması gerektiğini ifade etmişlerdir. Sosyal bilgiler dersinin özel gereksinimli bireylerin eğitimindeki yeri ve öneminin incelendiği çalışma bulgularıyla örtüştüğü görülmektedir (Karamuklu - Kurnaz, 2022; Kurnaz, 2007; Tekintangaç, 2015). Sosyal bilgiler dersinin özel gereksinimli öğrencilerin toplumsallaşmasında önemli ölçüde katkıları olduğu belirtilmektedir (Sarılarhamamı - Demirkaya, 2021). Kaynaştırma öğrencileri için sosyal bilgiler öğretmenleri bağımsız yaşam

becerileri, toplumsallaşma, sosyal katılım, temel becerilerin edinimi, günlük yaşam ve toplumsal uyum becerilerinin edinimi açısından katkı sağlayabileceğini düşündüklerini ifade etmişlerdir (İlk - Açıkalın, 2018). Tekintangaç'ın (2015) özel eğitim sınıflarında çalışan öğretmenlerin sosyal bilgiler öğretim programına ilişkin görüşlerini incelediği araştırma bulgularıyla da örtüştüğü görülmektedir.

Öğretmenler amaçları belirlerken öğrencinin ihtiyaçlarına, öğrenciyi bağımsızlaştıracak, bireysel farklılıkları dikkate alarak, basitten karmaşığa olmasına dikkat ettiklerini belirtmişlerdir. Özel eğitim öğretmenleriyle gerçekleştirilen başka bir çalışmada da öğretmenlerin öğrencilerinin bireysel farklılıklarını göz önünde bulundurarak amaçları belirledikleri bulgusuna ulaşılmıştır (Özdemir - Odluyurt, 2022). Bu durum her öğrencinin algı, dikkat, ilgi ve ihtiyaçlarının birbirinden farklı olmasından kaynaklanmaktadır. Ayrıca öğrenciler ile çalıştıkları beceriler arasında özel gereksinimli bireylerin toplumsal alanlarda ihtiyaç duyduğu beceriler olan yaşadığı bölge, coğrafya, sosyal kurallar, kendisini ve ailesini tanıtabilme, yönetim birimleri gibi amaçlara daha sık yer verdikleri görülmektedir. Özel gereksinimli öğrencilerin bağımsızlaştırabilmek için yaşadığı çevreyi bilmesi, ihtiyaç duyduğunda bir yerden bir yere gidebilmesi için sosyal bilgiler dersi önemli görülmektedir (Karamuklu, 2023; Kurnaz, 2007). Kaynaştırma öğrencileri sosyal bilgiler dersi performans düzeylerinin kendini tanıtmak, çevresi hakkında bilgi verme gibi somut kavramlarda iyi olduğu fakat soyut kavramları anlamakta zorlandıkları (Büyükalın - Yaylacı, 2018) ve dersten sıkıldıkları görülmektedir (Görmez, 2016). Bu durum öğrencilerin gelişimsel özelliklerinin tipik akranlarından farklılaşması ve onlar için bağımsız yaşam becerilerinin öncelikli görülmesine bağlanabilir.

Özel eğitim öğretmenleri doğrudan anlatım, teknoloji destekli öğretim, model olmayı öğretim sürecinde kullandıklarını, görsellerden haritalardan, somut nesnelerden, düzenleyicilerden yararlanarak sosyal bilgiler dersini yürüttüklerini, öğretim öncesi, sırası ve sonrasında değerlendirme araçlarından yararlandıklarını, ölçüt bağımlı değerlendirme, soru-cevap, performans değerlendirme, kısa cevaplı sorular, beceri/konu analizi gibi değerlendirme araçlarını kullandıklarını dile getirmişlerdir (Tekintangaç, 2015). Özdemir- Odluyurt (2022) yaptıkları çalışmada öğretmenlerin yöntem belirlerken öğrencilerin bireysel farklılıklarının ve yöntemin beceriye uygun olmasının dikkate alınması gerektiğini

ifade etmektedir. Özel eğitim öğretmenlerinin anlatım yöntemini, soru-cevap ve kısa cevaplı sorulardan yararlandıkları görülmektedir. Bu durum iki farklı açıdan değerlendirilebilir. Bunlardan ilki özel eğitim alanında bu dersin pedagojik uygulamalarına ilişkin sistematik çalışmaların eksikliği (Avci Akçali - Uztemur, 2022), ikincisi ise öğretmenlerin farklı yöntem ve değerlendirme araçlarını öğrenci özelliklerine uygun uyarlayarak kullanabilmeleridir. 21. Yüzyılda öğretmenlerin rolü düşünüldüğünde özel eğitim öğretmenlerinin farklı gereksinimlere sahip öğrencilerle çalışmış olmaları değişime ayak uydurmada sorun yaşamadıklarını da göstermektedir (Tutkun - Aksoyalp, 2010). Öğrencilerin ihtiyaçları doğrultusunda görsel ve işitsel uyaranlardan faydalanarak, içeriği öğrenciye uygun yöntem ve değerlendirme araçları ile sunulması öğretimsel uyarlamalara da örnek teşkil etmektedir.

Öğrencilerin sosyal bilgiler dersinde edindikleri becerileri/kavramları genellemede sorunlar yaşadıklarını, soyut kavramların, fiziki şartların, kitaplardaki görsellerin öğrenciler için yetersiz kaldığını, toplumsal ön yargılar ve aşırı koruyucu tutumların öğrencilerde öğrenme sorunlarına yol açtığını belirtirken, yaşadıkları bu sorunlara ailelerden destek almaya çalışarak, sık sık tekrara başvurarak, ek kaynak ve materyal oluşturarak çözüm bulduklarını belirtmişlerdir. Bu bulgunun Tekintangaç'ın (2015) bulgularıyla da örtüştüğü görülmektedir. Öğretmenler genelleme sorunları yaşadıklarını, aile ile iş birliğinde de sorunlar yaşadıklarını ifade etmiştir.

Toplumsal anlamda yapılmasını önerdikleri konular arasında yerel yönetimlerle okul dışı etkinlik protokolleri, tarihi mekanlarda etkileşimli ders içeriği sunumu, müfredat geliştirme çalışmaları, toplumsal anlamda bilinçlendirme çalışmaları yer almaktadır. Kurtoğlu- Ulugöl'ün (2025) yaptığı çalışmada, özel eğitim öğretmenlerinin okullarında uygulanan program incelenmiş, programın uygulamaya dönük olmasına rağmen okul dışı etkinliklerin gerçekleştirilmesinde sorunlar yaşandığı ifade edilmiştir. Her iki araştırma bulgularının belirli alanlarda örtüştüğünü söylemek mümkündür. Ayrıca sosyal bilgiler öğretiminin, sosyal yaşamda uygulamalar yaparak, bilgi ve deneyim kazanarak, sosyal becerilerini geliştirmek için gerçek ortamda bağlama uygun materyallerle desteklenmesinin dersi sıkıcı olmaktan kurtarabileceği ifade edilmektedir (Rahayu vd., 2021; Saidah - Damariswara, 2024; Shah, 2014).

Sonuç olarak araştırmada özel eğitim öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinin öğretiminin özel gereksinimli öğrenciler için faydalı ve kesinlikle olması gerektiğini, sosyal bilgiler dersinde amaçları belirlerken öğrencilerin ihtiyaçlarını dikkate aldıklarını ifade etmişlerdir. Ayrıca, öğrencilerin özelliklerine uygun amaçlar belirleyerek, birden fazla materyel, öğretim yöntemi ve değerlendirme aracını kullandıkları görülmektedir. Soyut kavramların öğretiminde ve genellemede sorunlar yaşadıklarını, ailelerden destek alarak sık sık tekrar yaparak bu sorunları çözmeye çalıştıklarını dile getirmişlerdir. Sosyal bilgiler dersinde sosyal ortamlarda bazı kısıtlamalarla karşılaştıklarını, tarihi mekânlarda etkileşimli ders içerikleri oluşturulması, okul dışı etkinli protokollerinin yapılmasının bunu kolaylaştıracağına, müfredattaki bazı değişiklikler ile dersin içeriğinin çeşitlendirilmesi, görsellerin uygunluğu konusuna dikkat edilmesi gerektiğine ilişkin önerilerde bulunmuşlardır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgulardan yola çıkarak özel gereksinimli öğrencilere sosyal bilgiler dersinin öğretiminde araştırma ilgili literatüre şunları söylüyor;

1. Her öğrencinin bilişsel, duyuşsal, sosyal ve davranışsal özelliklerini dikkate alın.
2. Seçilen amaçların öğrenciler için işlevsel olmasına dikkat edin.
3. Öğrenci özelliklerine uygun materyeller oluşturun. (Örneğin; görme yetersizliğinden etkilenmiş öğrenciler için dokunsal, işitsel materyaller).
4. Öğretim yöntemlerinizi çeşitlendirerek uyarlayın ve mutlaka genelleme çalışmalarına yer verin.
5. Hedef becerinin öğretimini sistematik olarak uygulayın ve değerlendirin.
6. Okul aile işbirliğini güçlendirin.

5. Öneriler

Araştırma sonucu, özel gereksinimli bireylerin toplumsal katılımını güçlendirecek etkili pedagojik modellerin geliştirilmesi için deneysel araştırmalara ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir. İlerleyen araştırmalarda farklı yetersizliklerden farklı düzeyde etkilenmiş bireylerle sistematik uygulamaların yapılması, somut nesneler, görsellerle öğretimsel uyarlamaların nasıl yapılacağının ortaya konulduğu, deneysel, tek denekli çalışmalara öncelik verilebilir. Böylece

etkili uygulamalar belirlenerek öğretmenlere, uygulamacılara, araştırmacılara katkı sağlanabilir. Uygulamaya yönelik olarak yerel yönetimler ile iş birliklerinin yapılması, genelleme ortamlarının oluşturulması, aile ile iş birliğinin yapılması, dersin sıkıcı olmaktan çıkarılmasında etkili olacağı düşünülmektedir. Bu araştırma, sosyal bilgiler eğitiminin özel gereksinimli öğrenciler için nasıl daha erişilebilir ve uygulanabilir kılınabileceğine dair kuramsal ve pratik bir çerçeve sunarak alana özgün katkı sağlamaktadır.

6. Sınırlılıklar

Araştırmanın bazı sınırlılıkları bulunmaktadır. Tokat il merkezinde bulunan özel eğitim okullarında görev yapan on özel eğitim öğretmenin sosyal bilgiler dersine ilkin görüşleri alınmıştır. Bu araştırmanın aktarılabilişliğini etkilemiş olabilir.

Kaynaklar

- Akay, Elif. “İşitme kayıplı öğrencilerin sosyal bilgiler dersine yönelik strateji kullanımının desteklenmesi”. *Kastamonu Education Journal* 27/2 (15 Mart 2019), 885-895. <https://doi.org/10.24106/kefdergi.2946>
- Avcı Akçali, Aslı - Uztemur, Ezgi. “Sosyal bilgiler eğitimi alanında özel gereksinimli bireylerle ilgili araştırmalar”. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi* 13/2 (28 Aralık 2022), 1244-1261. <https://doi.org/10.51460/baebd.1216316>
- Baltacı, Ali. “Nitel araştırma süreci: Nitel bir araştırma nasıl yapılır?” *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 5/2 (24 Aralık 2019), 368-388. <https://doi.org/10.31592/aeusbed.598299>
- Büyükalın, Sevil - Yaylacı, Zeynep. “Normal gelişim gösteren öğrenciler ile kaynaştırma öğrencilerinin sosyal bilgiler kavramına ilişkin metafor algıları”. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi* 19/4 (2018), 679-697. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/586494>
- Creswell. *Araştırma deseni: Nitel, nicel ve karma yöntem yaklaşımları*. (Çev. Ed. S. B. Demir). Ankara: Eğiten Kitap, 2017.

- Çelik, Raşit. "Adalet, kapsayıcılık ve eğitimde hakkaniyetli fırsat eşitliği". *Fe Dergi* 9/2 (01 Haziran 2017), 16-29. https://doi.org/10.1501/Fe0001_0000000185
- Görmez, Erhan. "Kaynaştırma öğrencilerinin sosyal bilgiler dersine yönelik performans düzeyleri". *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 13/35 (24 Eylül 2016), 0-0. <https://dergipark.org.tr/en/pub/mkusbed/issue/24546/259989>
- Güven, Didem. "Zihin yetersizliği olan öğrencilerin devam ettiği destek eğitim odası hizmetine yönelik bir durum çalışması". *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 1-25. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1086358>
- İlk, Gülnur - Açıkalin, Mehmet. "Sosyal bilgiler öğretmenlerinin kaynaştırma uygulamalarına yönelik görüşlerinin ve deneyimlerinin incelenmesi". *Milli Eğitim Dergisi* 47/219 (15 Ağustos 2018), 57-88. <https://dergipark.org.tr/en/pub/milliegitim/issue/39923/473288>
- İlter, İlhan - Çimen, Yaşar. "Öğrencilerin sosyal bilgiler dersini öğrenme nedenleri, öğrenme sürecinde karşılaştıkları sorunlar ve sosyal bilgiler öğretmenlerinden beklentileri". *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi* 58 (27 Aralık 2023), 2278-2308. <https://doi.org/10.53444/deubefd.1247386>
- Karamuklu, Emine Seçil. *Kaynaştırma ortamında birlikte öğretim ile uygulanan uyarlanmış sosyal bilgiler öğretiminin özgül öğrenme güçlüğü tanılı öğrencilerin bilişsel ve duyuşsal özelliklerine etkililiğinin incelenmesi*. Necmettin Erbakan Üniversitesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2023. <https://hdl.handle.net/20.500.12452/9770>
- Karamuklu, Emine Seçil - Kurnaz, Ahmet. "Sosyal bilgiler eğitimi alanında yapılmış öğretimsel uyarılama çalışmaları üzerine sistematik bir derleme". *Turkish Special Education Journal: International* 4/1 (26 Aralık 2022), 60-74. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tseji/issue/74211/1213750>
- Kot, Mehtap vd. "İlkokul 4. sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersi kapsamında zihinsel yetersizliği olan kaynaştırma öğrencisine yönelik uygulamaları" 15/(USBES Özel sayı) (2015), 231-246.

- Kurnaz, Ahmet. *İlköğretim beşinci sınıf sosyal bilgiler dersinde beceri ve içerik temelli eleştirel düşünme öğretiminin öğrencilerin eleştirel düşünme becerileri, erişimi ve tutumlarına etkisi*. Konya: Selçuk Üniversitesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2007.
- Kurtoğlu, Seniha - Ulugöl, Funda. "Özel eğitim öğretmenlerinin bakış açısıyla özel eğitim meslek okulu akademik programı". *Mehmet Akif Ersoy University Journal of Education Faculty* 74 (30 Nisan 2025), 430-448. <https://doi.org/10.21764/maeuefd.1397328>
- Mariati, Mariati vd. "The social science contribution through social studies learning". *The Innovation of Social Studies Journal* 2/2 (2021), 110-120. <https://ppjp.ulm.ac.id/journals/index.php/iis/article/view/3051>
- MEB. *Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (İlkokul ve Ortaokul 4, 5, 6 ve 7. Sınıflar)*. Ankara, 2018.
- Merriam, Sharan B. "Nitel araştırma: Desen ve uygulama için bir rehber (3. Baskıdan Çeviri)". *Turan (Çev. Ed.)*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Miles, Matthew B. - Huberman, A. Michael. *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook*. sage, 1994.
- O'Connor, Cliodhna - Joffe, Helene. "Intercoder Reliability in Qualitative Research: Debates and Practical Guidelines". *International Journal of Qualitative Methods* 19 (01 Ocak 2020), 1609406919899220. <https://doi.org/10.1177/1609406919899220>
- Özdemir, Duygu - Odluyurt, Serhat. "Opinions of teachers of students with autistic spectrum disorder on evidence-based practices". *Kesit Akademi* 8/30 (2022), 49-73. <https://doi.org/10.29228/kesit.54150>
- Öztürk, Durdane - Akdal, Deniz. "Sınıflarında Özel Gereksinimli Öğrencileri Olan Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Öğretimine İlişkin Görüşleri". *Mehmet Akif Ersoy University Journal of Education Faculty* 61 (09 Şubat 2022), 453-484. <https://dergipark.org.tr/en/pub/maeuefd/issue/68192/975998>
- Öztürk, Saide Ayvaz. "Kaynaştırma eğitime ilişkin sosyal bilgiler alanında yapılan çalışmaların incelenmesi". *Journal of Innovative Research in Social*

Studies 3/1 (2020), 70-89. <https://dergipark.org.tr/en/pub/jirss/issue/55333/739672>

Rahayu, Rahayu vd. "Social Studies Lesson Planning for Children with Intellectual Disabilities in the Pembina State Special School of South Kalimantan Province". *The Kalimantan Social Studies Journal* 2/2 (05 Nisan 2021), 160-169. <https://doi.org/10.20527/kss.v2i2.3242>

Saidah, Karimatus - Damariswara, Rian. "Problems of social studies learning at elementary education level: what are the recommended solutions?" *Jurnal Pendidikan Dasar Nusantara* 10/1 (2024), 24-34. <https://ojs.unpkediri.ac.id/index.php/pgsd/article/view/22487>

Sarılarhamamı, Hülya - Demirkaya, Hilmi. "Özel gereksinimli öğrencilerin eğitiminde sosyal bilgiler dersinin yeri ve önemi". *International Journal of Field Education* 7/1 (30 Haziran 2021), 131-143. <https://doi.org/10.32570/ijofe.946326>

Sezgin, Kader Arkan vd. "İlkokul programlarında yer alan düşünme becerilerinin incelenmesi". *International Anatolia Academic Online Journal Social Sciences Journal* 8/1 (30 Ocak 2022), 24-42. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iaaoj/issue/64670/1004473>

Shah, Rajendra Kumar. "Instructional Methods for Teaching Social Studies: A Survey of What Primary School Children like and Dislike about Social Studies Instruction". *Journal of Tikapur Multiple Campus* 1/1 (01 Mayıs 2014), 18-27. <https://doi.org/10.3126/jotmc.v1i1.69782>

Tekintangaç, Yakup. *Özel eğitim sınıfında çalışan öğretmenlerin Sosyal Bilgiler öğretim programına ilişkin görüşleri (Ağrı ili örneği)*. Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2015.

Topçu, Ersin - Katılmış, Ahmet. "Yarı zamanlı kaynaştırma eğitimi alan ortaokul öğrencilerinin sosyal bilgiler dersine yönelik düşünceleri". *Sakarya University Journal of Education* 3/3 (24 Kasım 2013), 48-81. <https://doi.org/10.19126/suje.53064>

Tutkun, Ömer Faruk - Aksoyalp, Yasemin. "21. yüzyılda öğretmen yetiştirme eğitim programının boyutları". *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*

Dergisi 24 (01 Ağustos 2010), 361-371. <https://dergipark.org.tr/en/pub/susbed/issue/61801/924630>

Üstünol, Nurdan vd. “Öğrenme güçlüğü olan öğrenciler için yapılan öğretim-
sel uyarlamalara yönelik sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşleri”. *PESA*
Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi 8/2 (31 Temmuz 2022), 68-85.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/pesausad/issue/71583/1097122>

Yıldırım, Ali - Şimşek, Hasan. “Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri (11
baskı: 1999-2018)”. <https://open.metu.edu.tr/handle/11511/70532>

“Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği”. TC Resmi Gazete, 2024. 53216.